

TÜRKMENISTANYŇ BILIM MINISTRRLIGI

**BALKAN WELAÝAT MALIÝE-YKDYSADY
ORTA HÜNÄR OKUW MEKDEBI**

***TÜRKMENISTANYŇ KANUNÇYLYGYNYŇ
ESASLARY
dersi boýunça***

OKUW MAKSATNAMASY

(orta hünär okuw mekdepleri üçin)

Türkmenistanyň Bilim ministrligi tarapyndan hödürlenildi

Düzüjiler: uly mugallym S.Goçumowa
mugallym A.Agaýewa

DERSIŇ MAKSADY WE WEZIPELERI

Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwründe Hormatly Prezidentimiziň ýolbaşçylygynda döwletimiziň Konstitusiýasyndan ugur alnyp, Türkmenistanyň kanunçylygy yzygiderli kämilleşdirilýär, olaryň kadalary täze şertleriň talaplaryna laýyk getirilýär.

Häzirkizaman şertlerinde ýurdumyzyň ýokary okuw mekdepleriniň talyplaryny Türkmenistanyň kanunçylygynyň esaslary bilen tanyşdyrmak zerurdyr hem-de peýdalydyr. Konstitusiýanyň kadalaryna, kanunlaryň, Türkmenistanyň Prezidentiniň hukuk namalarynyň düzgünlerine oňat düşünmek hem-de olardaky talaplary berjaý etmek möhüm ähmiýete eýedir.

Türkmenistanyň kanunçylygynyň esaslary dersini okatmagyň maksady talyplaryň hukuk terbiýesini almakda olaryň kanuna, hukuga hormat goýmaklaryny üpjün etmäge, syýasy we ahlak taýdan oňyn täsir eder, olaryň hukuk taýýarlygy gündelik iş tejribesiniň kämilleşmegine ýardam eder.

Türkmenistanyň kanunçylygynyň esaslary dersiniň esasy wezipeleri Türkmenistanyň Konstitusiýa hukugynyň, Türkmenistanyň administratiw hukugynyň, Türkmenistanyň zähmet hukugynyň, Türkmenistanyň raýat hukugynyň, Türkmenistanyň maşgala hukugynyň, Türkmenistanyň ekologik hukugynyň we Türkmenistanyň jenaýat hukugynyň kanunçylyk esaslarynyň mazmunyny öwretmekden ybaratdyr. Ýokardaky hukuk pudaklaryň umumy düşünjesi, olara degişli hukuk kadalary we hukuk gatnaşyklary, öwrenilýän hukuk pudaklaryň subýektleri barada maglumatlary, degişli hukuk pudaklaryň kadalary bozulan halatynda ýüze çykýan jogapkärçilikler hakynda düşünje berilmelidir.

Türkmenistanyň konstitusion kanunçylygynyň esaslary

Konstitusiýa hakynda düşünje. Döwlet, hukuk, hukuk pudaklary barada düşünje. Türkmenistanyň Konstitusiýasynyň kabul edilişi, onuň esasy bölümleri.

Türkmenistanyň döwlet özygtyýarlylygy hakyndaky jarnamasy (22.08.1990 ý.).

Türkmenistan–demokratik, hukuk, dünýewi we hemişelik Bitarap döwlet.

Türkmenistanyň döwlet nyşanlarynyň konstitusion esaslary. Türkmenistanda saýlaw ulgamy we sala salşyk.

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň milli kanunçylygy kämilleşdirmek baradaky tagallalary.

Adamyň we raýatyň hukuklary, azatlyklary hem-de borçlary barada düşünje. Türkmenistanyň Konstitusiýasynda adamyň we raýatyň hukuklarynyň, azatlyklarynyň hem-de borçlarynyň berkidilmegi we olaryň görnüşleri. Türkmenistanyň raýatlygy. Adam hukuklary boýunça ygtyýarly wekil (Adalatçy).

Türkmenistanda döwlet häkimiýeti we döwlet häkimiýet edaralary barada düşünje, olaryň görnüşleri. Türkmenistanda prezidentlik institutynyň girizilmegi. Türkmenistanyň Prezidentiniň ygtyýarlyklary. Türkmenistanyň Mejlisiniň konstitusion esaslary we ygtyýarlyklary. Deputatlaryň hukuk derejesi.

Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň hukuk ýagdaýy. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň kabul edýän namalarynyň görnüşleri. Türkmenistanda Kazyýet edaralarynyň hukuk ýagdaýy.

Türkmenistanyň ýerli halk maslahatlary. Ýerine ýetiriji häkimiýetiniň ýerli edaralary. Ýerli öz-özünü dolandyryş. Türkmenistanyň Halk Maslahaty Türkmenistanyň halkynyň bähbitlerine wekilçilik edýän ýokary wekilçilikli edaradyr.

Türkmenistanyň prokuratura edaralarynyň ulgamy we hukuk ýagdaýy.

Türkmenistanyň prokuratura edaralarynyň umumy gözegçiligi.

Ykdysadyýet we maliýe-karz ulgamyna umumy düşünje. Maliýe ulgamynyň mazmuny. Karz ulgamynyň mazmuny.

Türkmenistanyň administratiw kanunçylygynyň esaslary

Administratiw hukugy barada düşünje. Administratiw-hukuk kadalary we gatnaşyklary. Administratiw hukugynyň subýektleri. Administratiw-hukuk jogapkärçiligi barada düşünje. Administratiw-hukuk jogapkärçiliginiň esaslary. Administratiw-hukuk temmeleriniň görnüşleri we olaryň mazmuny.

Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň esaslary

Zähmet hukugy barada düşünje. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy.

Zähmet şertnamasy we onuň görnüşleri. Zähmet şertnamasyny baglaşmagyň we ýatyrmagyň tertibi. Işe kabul etmekligiň we işden boşatmaklygyň tertibi.

Iş wagty we ony kadalaşdyrmagyň tertibi. Dynç alyş wagty, onuň görnüşleri.

Zähmet düzgün-nyzam jogapkärçiligi we zähmet düzgün-nyzam temmeleriniň görnüşleri.

Türkmenistanyň raýat kanunçylygynyň esaslary

Türkmenistanyň raýat hukugy barada düşünje. Raýat-hukuk gatnaşyklarynyň mazmuny. Raýat-hukuk gatnaşyklarynyň taraplary we olaryň hukuk ýagdaýy.

Eýeçilik hukugy barada düşünje we onuň görnüşleri.

Raýat-hukuk şertnamalarynyň görnüşleri we olary baglaşmaklygyň tertibi.

Raýat-hukuk jogapkärçiliginiň alamatlary we görnüşleri.

Türkmenistanyň miras hukugynyň umumy düşünjesi.

Kanun we wesýetnama boýunça miras almak. Mirasy kabul etmegiň düzgünleri.

Türkmenistanyň maşgala kanunçylygynyň esaslary

Maşgala hukugy barada düşünje. Maşgala-hukuk gatnaşyklary we olaryň görnüşleri. Nika barada düşünje, nikalaşmagyň tertibi we şertleri.

Nikany ýatarmagyň tertibi. Nikanyň bozulmagynyň tertibi. Bozulan nikanyň hukuknetijeleri. Ene-atanyň we çagalaryň arasynda ýüze çykýan hukuk gatnaşyklaryň esaslary. Ene-atanyň we çagalaryň arasynda ýüze çykýan şahsy we emläk gatnaşyklaryň görnüşleri. Perzentlige almak we perzentligi ýatarmak. Hossarlygy we howandarlygy bellemek we ony ýatarmak.

Türkmenistanyň jenaýat kanunçylygynyň esaslary

Jenaýat hukugy we jenaýat kanuny barada düşünje. Jenaýat barada düşünje we onuň alamatlary, görnüşleri. Jenaýatyň düzümi. Jenaýat-hukuk jogapkärçiligini barada düşünje. Jenaýat-hukuk jogapkärçiligini ýeňilleşdirýän we agyrlaşdyrýan ýagdaýlar. Jeza barada düşünje, onuň görnüşleri.

Türkmenistanda adam söwdasyna garşy hereket etmegiň hukuk esaslary.

Adam söwdasy barada esasy düşüňjeler. Adam söwdasyna garşy hereket etmek çygrynda döwlet syýasaty. Adam söwdasy çygrynda jenaýatlar we olaryň önüni almak boýunça çäreler. Adam söwdasynyň pidalarynyň hukuk goraglylygy. Adam söwdasyna garşy hereket etmek çygrynda halkara hyzmatdaşlygy.

Türkmenistanyň ekologiýa kanunçylygynyň esaslary

Ekologiýa hukugy barada düşünje. Türkmenistanyň ekologiýa kanunçylygy.

Ýere eýeçilik, eýelik etmek we peýdalanmak hukugy. Ýer jümmüşine, suwlara, tokaýlara, ösümlük we haýwanat dünýäsine eýeçilik we peýdalanmak hukugy.

Ekologik dolandyryşy we gözegçiligi. Ekologik hukuk bozulmalaryna jogapkärçilik.

EDEBIYAT:

Esasy

1. Berdimuhamedow Gurbanguly. Garaşsyzlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr. Aşgabat, 2007.
2. Berdimuhamedow Gurbanguly. Döwlet adam üçindir. Aşgabat, 2008.
3. Berdimuhamedow Gurbanguly. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler.T.I-II. Aşgabat, 2008-2009ý.ý.
4. Berdimuhamedow Gurbanguly. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler.T. III-IV. Aşgabat, 2010-2011
5. Berdimuhamedow Gurbanguly. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler.T. V-VI. Aşgabat, 2012-2013
6. Berdimuhamedow Gurbanguly. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler.T. VII. Aşgabat, 2014.
7. Berdimuhamedow Gurbanguly. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler.T. VIII. Aşgabat, 2015.
8. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşiniň döwlet kadalaşdyrylyşy. T.I-II. Aşgabat, 2010.
9. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistanyň ykdysady strategiýasy: halka daýanyp, halkyň hatyrasyna. - A.: TDNG, 2010.
10. Berdimuhamedow Gurbanguly. Döwlet guşy. 2013.
11. Berdimuhamedow Gurbanguly. Ýnsan kalbynyň öçmejek nury. Aşgabat, 2014
12. Berdimuhamedow Gurbanguly. Medeniýet halkyň kalbydyr. Aşgabat, 2014
13. Dünýäde ykrar edilen Lider. Aşgabat, 2014
14. Berdimuhamedow Gurbanguly. Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistan. Aşgabat, 2014
15. Berdimuhamedow Gurbanguly. Bilim - bagtyýarlyk, ruhbelentlik, rowaçlyk. Aşgabat, 2014
16. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistan - abadançylygyň we rowaçlygyň ýurdy. Aşgabat, 2015
17. Berdimuhamedow Gurbanguly. Paýhas çeşmesi. Aşgabat, 2016
18. Berdimuhamedow Gurbanguly. Çay- melhem hem ylham. Aşgabat, 2016
19. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistan. Aşgabat, 2016
20. Berdimuhamedow Gurbanguly. Mertler Watany beýgeldýär. Aşgabat, 2017 ý.
21. Berdimuhamedow Gurbanguly. Mert ýigitler gaýrat üçin dogulýar. Aşgabat, 2017 ý.
22. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistan- Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi. Aşgabat, 2017 ý.
23. Berdimuhamedow Gurbanguly. Enä tagzym- mukaddeslige tagzym. 2018 ý.
24. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistan- Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi. Aşgabat, II-nji tom, 2018 ý.
25. Berdimuhamedow Gurbanguly. Türkmenistan: Durnukly ösüşiň maksatlaryna ýetmegiň ýolunda. Aşgabat, 2018 ý.
26. Berdimuhamedow Gurbanguly. Atda wepa-da bar, sapa-da. Aşgabat, 2019 ý.

27. Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2019-2025-nji ýyllarda durm-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasy. Aşgabat, 2019ý.
28. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň Konstitusion toparyň mejlisinde eden çykyşy (Aşgabat şäheri, 2020-nji ýylyň 29-njy ýanwary), “Adalat” gazetini, 31.01.2020ý.
29. Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň Türkmenistanyň Mejlisiniň deputatlary bilen duşuşygynda eden çykyşy (Aşgabat şäheri, 2020-nji ýylyň 11-njy fewraly), “Türkmenistany” gazetini, 12.02.2020ý.

Gosmaça

1. Tyllaýew M. Dolandyryş jogapkärçiligi (okuw gollanmasy). Aşgabat, 2007
2. Tyllaýew M. Dolandyryş hukugy (umumy bölüm, okuw kitaby). Aşgabat, 2012
3. Bekiýew I., Tyllaýew M. Ekologiýa hukugy (okuw kitaby). Aşgabat, 2012
4. Bekiýew I., Tyllaýew M. Ýer hukugy (okuw kitaby). Aşgabat, 2013
5. Nuryýew Ý. we başgalar. Türkmenistanyň Konstitusiýa hukugy (okuw kitaby). Aşgabat, 2012
6. Nuryýew Ý., Ataýew S., Çaryýew A. Döwletiň we hukugyň nazaryýeti (okuw gollanmasy). Aşgabat, 2012
7. Е.Г.Шаблова, О.В.Жевняк. Гражданское право: учебное пособие. Екатеринбург, 2015.
8. Е.В.Иванова. Гражданское право. Общая часть: учебник. Москва, 2015
9. Я.А.Юкша. Гражданское право: учебное пособие. Москва, 2017
10. Н.Е.Крылова, А.В.Малешина, А.В.Серебренникова. Уголовное право зарубежных стран (особенная часть) : учебно-методическое пособие. Москва, 2019
11. Б.В.Россинский, Ю.Н.Старилов. Административное право: учебник. Москва, 2015
12. С.Н.Братановский, А.А.Мамедов. Административное право: учебник. Москва, 2015
13. Н.М.Коршуновидр. Семейное право: учебник. Москва, 2015
14. И.М.Конобеевская. Семейное право / учебное пособие/. Москва, 2020
15. Д.Б.Савельев. Сборник задач по семейному праву. Москва, 2020
16. Т.Н.Важенкова. Трудовое право / учебное пособие/. Минск, 2017
17. Е.А.Ковалева. Трудовое право : практическое пособие/. Гомель, 2018
18. А.П.Анисимов, А.Я.Рыженков. Экологическое право. Москва, 2017
19. Т.Н.Радько. Основы экологического права. Москва, 2018

Hukuk namalar:

1. Türkmenistan SSR-niň döwlet özygtyýarlylygy hakyndaky Jarnamasy (22.08.1990ý.) . Sowet Türkmenistany, 23.08.1990.
2. Türkmenistanyň özbaşdaklygy we döwlet gurluşynyň esaslary hakyndaky Türkmenistanyň Konstitusion Kanuny, 27.10.1991.
Türkmenistanyň Ýokary Sowetynyň wedomostwolary, 1991 ý. № 1.
3. Türkmenistan SSR-de Prezident dolandyryş formasyna geçmek we

Konstitusíya goşmaçalar we üýtgemeler girizmek hakyndaky Türkmenistan SSR-nyň kanuny.(11.11.1990 ý.), Türkmenistanyň Ýokary Sowetiniň wedomostwalary, 1990 ý.№ 19-20.

4.,„Türkmenistanyň Hemişelik Bitaraplygy hakynda“ Türkmenistanyň Konstitusion Kanuny, 27.12.1995

5.Bitarap Türkmenistanyň adamyň hukuklary babatdaky halkara borçnamalary hakyndaky Jarnama, 27.12.1995

6. Türkmenistanyň Konstitusíyasý, 2018.

7. Türkmenistanyň administratiw hukuk bozulmalary hakyndaky kodeksi, 29.08.2013.

8. Türkmenistanyň gümrük kodeksi. 08 10.2010.

9. Türkmenistanyň kazyýet hakyndaky kanuny (rejelenen görnüşi). 08.11.2014

10.Türkmenistanyň prokuratura hakynda Kanuny, Aşgabat, 21.11.2015.

11.Türkmenistanyň sanitariýa Kodeksi, 19.05.1992.

12.Türkmenistanyň ýer Kodeksi, 25.10.2004.

13.Türkmenistanyň suw Kodeksi, 25.10.2004.

14.Türkmenistanyň tokaý Kodeksi. 2011.

15.Türkmenistanyň raýat Kodeksi, Aşgabat 1997.

16.Türkmenistanyň jenaýat Kodeksi, Aşgabat, 2014.

17.Türkmenistanyň saýlaw Kodeksi, Aşgabat, 2013.

18.Türkmenistanyň araçylyk iş ýörediş Kodeksi. Aşgabat, 2013.

19.Türkmenistanyň raýat iş ýörediş Kodeksi. Aşgabat, 2015.

20.Türkmenistanyň salgytlar hakynda Kodeksi. Aşgabat, 2004.

21.Türkmenistanyň ilyaty durmuş taýdan goramak hakynda Kodeksi. Aşgabat, 2013.

22.Türkmenistanyň jenaýat iş ýörediş Kodeksi. Aşgabat, 2009.

23.Türkmenistanyň jenaýat ýerine ýetiriş Kodeksi. Aşgabat, 2011.

24.Türkmenistanyň Maşgala Kodeksi. Aşgabat, 2012.

25.Türkmenistanyň howa Kodeksi. Aşgabat, 2012.

26.Türkmenistanyň ýaşayyş jaý Kodeksi. Aşgabat, 2013.

27.Türkmenistanyň Prezidenti hakynda Kanuny. 4.07.2011.

28.Türkmenistanyň döwlet sylaglary barada Kanuny (rejelenen görnüşi), 18.06.2016 .

29.Türkmenistanyň kärhanalary hakynda Türkmenistanyň Kanuny, 15.11.2000.

30.Türkmenistanyň paýdarlar jemgyýetleri hakynda Kanuny, 12.04. 1993.

31.Merkezi bank hakyndaky Türkmenistanyň Kanuny. 25.03.2010.

32.Türkmenistanyň ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet edaralary hakynda Kanuny. 2010.

33.Türkmenistanyň geňeşler hakynda Kanuny, 30.03.2007.

34.Türkmenistanyň Ministrler Kabineti hakynda Kanuny, 24.11.1995 .

35.Türkmenistanyň Mejlisi hakyndaky Kanuny, Aşgabat, 29.11.2003

36.Türkmenistanyň daýhan birleşikleri hakynda Kanuny, 30.03.2007 .

37.Türkmenistanyň daýhan hojalygy hakynda Kanuny, 09.11.2013 .

38.Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalary hakynda Kanuny. 7.12.2005.

39.Ylmy işgärleriň hukuk derejesi hakynda Türkmenistanyň Kanuny. 15.08.2009.

40.Adalatçy hakynda Türkmenistanyň Kanuny,2016

41. Adam söwdasyna garşy hereket etmek hakynda Türkmenistanyň Kanuny, 2016
42. Türkmenistanyň halkara şertnamalary hakynda Kanuny, 2010
43. Türkmenistanda daşary ýurt raýatlygynyň hukuk ýagdaýy hakynda Kanuny, 2011
44. Türkmenistanyň Maşgala Kodeksi, 2012
45. Hossarlyk we howandarlyk hakynda Türkmenistanyň Kanuny, 2017
46. Türkmenistanyň bosgunlar hakynda Kanuny, 2017
47. Türkmenistanyň Migrasiýa hakynda Kanuny, 2012
48. Türkmenistanyň raýatlygy hakynda Kanuny, 2013.
49. Çaganyň hukuklarynyň döwlet kepillikleri hakynda Türkmenistanyň Kanuny, 2014
50. Aýallaryň we erkekleriň deň hukuklarynyň wedeň mümkinçilikleriniň üpjün edilmeginiň döwlet kepillikleri hakynda Türkmenistanyň Kanuny, 2015
51. Ýygnaklary, ýygnanyşyklary, ýörişleri we beýleki köpçülikleýin çäreleri guramak we geçirmek hakynda Türkmenistanyň Kanuny, 2015
52. Türkmenistanyň döwlet gullugy hakynda Kanuny. Aşgabat, 26.03.2016.
53. Türkmenistanyň döwlet gullukçysynyň etikasy we gulluk özüni alyp barşy hakynda Kanuny. Aşgabat, 26.03.2016.
54. Türkmenistanyň adalat edaralary hakynda kanuny. Aşgabat, 18.06.2016
55. Dine uýmak erkinligi we dini guramalar hakyndaky Türkmenistanyň Kanuny, Aşgabat, 11.04.2016 .
56. Ulag howpsuzlygy hakynda Türkmenistanyň Kanuny, Aşgabat, 05.01.2018.
57. Türkmenistanyň ulag syýasatynyň esaslary hakynda Türkmenistanyň Kanuny, Aşgabat, 09.06.2018.
58. Rasionalizatorçylyk işi hakynda Türkmenistanyň Kanuny, Aşgabat, 02.03.2019.
59. Ekologiýa auditi hakynda Türkmenistanyň Kanuny, Aşgabat, 02.03.2019.
60. Raýat ýagdaýynyň namalary hakynda Türkmenistanyň Kanuny, Aşgabat, 30.11.2019